

Milyen furcsa tűz is volt a nagy francia forradalom hatalmas izzása! Zsarátnokja végigömlött Európán — a tűz és az égés központjában maga a diadalmas polgári forradalom állt be oltani a lángot s kapcsolta kezére béklyónak Napóleon diktatúráját — s mégis, megint és újból akadt egy-egy pontja Európának, ahol fellángolt. Mondják, hogy az erdőtűz ilven — a szeszélves és vad szél kiszámíthatatlanul viszi a lángot, néha a hegyoldalak egészen távolfekvő pontián száll fel a vörös kakas. Máskor az avar útián görögö zsarátnok viszi mind újab és újabb vidékek szálfái alá az erdőtűzet.

Döbbenetes erővel érzi az ember a feudalizmus leküzdésére kirobbanó erők szeszélyes skáláját az első szerb felkelés körül. Mert ez nemcsak nemzeti forradalom volt, nemcsak szabadságharc a szó klasszikus, nemzeti értelmében. Nem tudom, hogy a szultán uralma alatt élő sumadiai szerb jobbágyok tudtak-e a francia revolúcióról s hogy a forradalom vezetői tudatosították-e jelszavait a tömegekben — azonban a nép nemcsak a töröknek üzent hadat 1804-ben, hanem a feudális elnyomásnak is.

Élesen világosan mutat erre Karagyogye szerződése, amelyet az oroszokkal kötött. Ebben a szerződésben világosan benne van, hogy nem akarunk csöbörből-vödörbe jutni. Mindenesetre szokatlan, hogy a szultán hatalmától fenyegetett — s később, véres harcok útjára lépett — jobbágyok első sorban erre gondoltak. Segítő kéz után nyúltak, de már benne volt ebben a segélykérésben egy olyan mozzanat, amely bizonyára megdöbbenetette a cári udvart. S hosszas huza-vona után került csak sor a szerződés aláírására. Más kérdés, hogy a történelmi helyzet alakulása folytán ebből a szerződésből sohasem lett valóság.

Mit is mond az első szlavo-szerb-orosz szerződésnek a negotini táborban aláírt második pontja? „A szerb nemzet óhajtja, hogy Szerbiában soha senkinek tulajdona gyanánt ne adományoztathassék a föld legcsekélyebb része sem: azaz hogy ne létezhesenek földesurak, nehogy ezek által bárki is szolgásra jusson.”

Kállay Béni magyar történetíró — beállításában egyébként sokszor vitatható — könyvében világos nyomát találjuk ennek. S még egy érdekes adatot Kara Gyogye személyének, a felkelők által megválasztott

vezérnek jellemzésére. (Nála: Petrovics Czrni György). Kállay Paulucci jelentésére hivatkozik, aki így jellemezte a szabadságharc vezérét: „Soha sem felejttem el utolsó szavait, melyeket a vezér hozzám intézett midőn búcsút vevék tőle: ne feledje, mondá, hogy én nem óhajtok egyebet, minthogy hazám végkép megmeneküljön a török igától; ha ez sikerül, szívesen lemondok mindenről s leszek ismét földművelő.”

Élesen merülnek fel a multból így események és aróelek. S önkéntelenül idéznem kell Lamartine sorait (A girondisták történetéből). *A történelem pártatlansága nem a tükörhöz hasonló; a történelem bíró, aki kihallgat és ítéletet mond.* Az első szerb felkelés történelmi tanulsága olyan erkölcsi erőt rezervált, amely a kis Szerbia további szabadságharcát mindig a haladás irányában lökte előre: a parasztok nem akartak jobbágyok lenni soha többé s ezek a szabad parasztok vitték előre hatékonyan a délszláv egyesülés gondolatát is, a monarchiában élő délszlávokkal együtt. S vitték előre Jugoszlávia szabadságharcát, a munkássággal vállalva, a második világháború idején is.

Elmúlt korszakot nem mindig könnyű mai szemmel felmérni. Amikor Zmaj Jovanovic a nagy magyar költőnek, Arany Jánosnak Toldija felé nyúlt s még néhány nagyobb versét átültette, többet tett két nép kultúrájának közeledéséért, mint száz vezércikk. Túltette magát azon a vádon is, amely Arany felé néha elhangzott, hogy tudniillik Arany világképébe — nem a főműveiben, hanem néhány epigrammájában és prózai soraiban — a nemzeti türelmetlenség is helyet kapott. Zmaj azonban megérezte, hogy nagy költő áll előtte s a költőt elvonatkoztatta a toll köznap emberétől.

Érdekes és kevesen tudják talán hogy Arany balladaszerű népdalai között van egy, amelynek hőse egy fiatal szerb legény. A vers 1877-ben született s ezt a címet viseli:

NÉPDAL

*A Duna vizén lefelé úsz a ladik
A ladik.*

*Róla muzsikaszó, guzlicaszó, csimpolyaszó
Hallatik;*

Juhaj! viszik a piros almát, baraczkot

Juhaj! Kevibe Szent Endréről menyasszonyt.

Piros almát eladják a budapesti
Piaczon.
Abbul cifrálódik Kevibe a piros arcú
Menyasszony.
Juhaj! de derék ruha ez a fejkötő:
Mégfér ez alatt akármennyi szerető.

Kevi csárda reggel óta tele van
Teli van:
Ott járja a kólót egy éles késsel, véres késsel
A Jovan:
Juhaj! piros volt, de csak férges alma volt
Asszony csinos volt, de azért csak r-a volt.

Duna vizén lefelé úsz a ladik
A ladik
Róla hejehujja, szitok-átok, dávorია
Hallatik
„Juhaj, közel már Alexinác, Knyazseváč
Engem Kevi-Rác, többet ugyan sohse látsz!”
Népdalt jegyzett-e fel benne valóban Arany,
vagy régi népdal nyomán egy hangulatnak
adott formát — nem tudom megállapítani.

Hogy az író csak írjon — szemben akár
a kor részvétlenségével is, azon az áron is,
hogy nem kell és úgysem olvassák — arra
találhatunk elég idézetet. Milyen szép Goe-
the „Saenger”-jének verse (csak nagyon
gyenge fordításom van belőle, azért adom
eredetiben is).

*Ich singe, wie der Vogel Singt
der in den Zweigen wohnet.
Das Lied, das aus der Kehle dringt
ist Lohn der reichlich lohnet.*

*(Én dallok, mint a csalogány
A lombok árnyékában.
A dal a költő ajakán.
Bő jutalom magában).*

Arany János az „Őszikék” ciklusában
bátorítja poétatársait.

*Van hallgatód? nincsen?
Te mondd ahogy isten
Adta mondanod.
Bár puszta kopáron
— Mint tücsöké a nyáron —
Vész is ki dalod.*

Babits Mihály már — argóval átszött fe-
negyerekeskedéssel hetykélikedik és üzen:

*Hát csak flangérozz, te világ szegénye
csörgetve vígan üres
zsebeid helyett zsúfolt agyadban
a szavak aprópénzét:*

Miért idézem mindezt? Nem is tudom.
Talán valami fájdalom rezonáltatja bennem
a költők sorait, most hogy megint és újból
hallhattuk és olvashattuk a szót hogy „a kö-
zönség, az olvasó részvétlensége”. (S éppen
a vajdasági írók iránt).

Úgy érzem mégis, hogy túlborús képet
sem kell festeni. A társadalom megtalálja
majd a módját, hogy az írókat nem magányra,
asztalfiók számára való munkára szorítsa,
hanem — mert az írás társadalmi tett is —
megjelenést biztosítson számára.

Olvasás közben jegyeztem le mindezt. S
olvasás közben akadtam négy pompás Ady
sorra, amelyekkel nagyszerűen jellemezhet-
nénk, egymás mellett, együtt élő népeink
kulturális közeledésének mottóját.

*És egymás felé már csörtettünk
Mint rég eljegyzett cimborák.
Festő képét, poéta versét:
Fölkínáltuk egymás borát.*

MAJTÉNYI MIHÁLY

**Hívja fel jóbarátai és ismerősei figyelmét a jubiláló HID
kedvező előfizetési lehetőségére, amely szerint mindenki, aki ápri-
lis 10-ig rendezzi előfizetését, értékes könyvajándékban részesül.**